

TÉZISEK

1.

A valóságos és a látott világ különböznek egymástól.

Látásunkat – azt a módot, ahogyan a körülöttünk levő világot észleljük – olyan objektív és szubjektív tényezők befolyásolják, mint testünk evolúciobiológiai, fiziológiai felépítése, lelki és szellemi kondícióink, ismereteink, történelmi, világnézeti hovatartozásunk.

Térlátás és térábrázolás különböznek egymástól.

Miként a gondolatot a beszéd csak tagolva, nyelvi struktúrába tömörítve képes tolmácsolni, a képi ábrázolás is csupán redukálva, egy bizonyos módusban leképezve tükrözi a valóságot. Miként ugyanazt a gondolatot a különböző nyelvek különféle módon fejezik ki, a térábrázolási módusok is eltérően jelenítik meg a teret.

2.

A művészettörténetben megjelenő különféle térábrázolás módok különböző térszemléletet, világképet tükröznek. Egy képi ábrázolás mindenkor hűen tükrözi az azt létrehozó alkotó, közösség, kultúrkör ill. korszak világképét. Minden kultúrkör saját térszemléletének, világnézetének megfelelő módusz(ok)at fejleszt ki és alkalmaz a valóság képi ábrázolására.

A tértudatot – azt, hogy miként gondoljuk el a teret – általános ismereteink, világnézeti beállítottságunk befolyásolják. A tér elgondolása koronként és kultúránként változik, és ez nyomon követhető a művészettörténeti ábrázolásokban. A kép a tértudat megnyilvánulása.

A festészet története a valóságos tér és a sík képfelület konfliktusának históriája.

3.

A perspektíva nem univerzális és nem tökéletes.

A perspektíva csupán egy a számos ábrázolási metódusból, csupán az újkori európai és Európából kivándorolt globális nyugati kultúrkör művelődéstörténetének jellemző módusza, szemléletmódjának, világnézetének kifejeződése, világképe változásainak tükrözője.

A perspektíva mint képalkotási módusz a huszadik század térszemléleti és világképi paradigmaváltásából következő művészeti offenzívák ellenére továbbra is meghatározó, és ez a fotografikus, a mozgóképes, filmes és a komputeres alkalmazásainak is köszönhető.

4.

Egyetlen térábrázolási mód sem tökéletes.

A különböző ábrázolási módok, geometriai eljárások bizonyos alkalmazási célokra jól használhatók, ugyanakkor más célokra alkalmatlanok. A művészettörténeti képi ábrázolások ezért ritkán szabályosak és homogének, gyakori a módusok heterogén alkalmazása.

5.

A szakmai és oktatási gyakorlat konzervatív és sztereotip automatizmussal alkalmazza a perspektíva konvencionális megoldásait. Az ellentmondások feloldása alternatív perspektív módusok alkalmazásával lehetséges.

Az árkus perspektívák a síkperspektívák számos hiányosságát áthidalják, és alkalmasabbak egy szélesebb látótér ábrázolására, egy komplexebb látványvilág megjelenítésére. Hogy ennek ellenére miért nem fejlődtek ki és terjedtek el, annak okai a gyártási, technikai és a mindennapi gyakorlat praktikumában keresendők.

Ma, a képalkotás új lehetőségeinek szükséglete alternatív megoldásokért kiálthat, melyek talán szélesebb rálátást és mélyebb belátást nyújtanak egy új paradigma korának kiterjedtebb térségeibe.

SZINOPSZIS

A műtermem falára feszített vászon előtt vagy a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem hallgatóinak rajzbakja mögött töprengvén nap, mint nap szembesülök a megélt vagy képzeletbeli terek, látványok, gondolatok vizualizálásának, képi megjelenítésének dilemmáival. A vizuális kommunikáció eme problémái, az ábrázolás (képalkotás), a „*retinális művészet*” lényegi kérdései közé tartoznak, a szakmai és oktatási gyakorlat mégis gyakran – még emelkedettebb szinten is – meglehetősen konzervatív és sztereotip automatizmussal kezeli őket. A mindennapi praxis magától értetődő konvencióként fogadja el a készen kapott megoldásokat, és átsiklik azok nyilvánvaló ellentmondásai, gyengéi, hibái fölött, és hamis praktikákkal palástolja őket. A hiányosságok megoldásai és az ellentmondások magyarázatai pedig ott rejtőznek a dolgok mélyén, és csak akkor mutatkoznak meg, ha a felszíni megjelenési formák mögött a valódi lényegi összefüggésekre kérdezzük.

A festő, azaz olyasvalaki, aki képek alkotásával foglalkozik (vagyis a környező világot/valóságot képeken, rajzokon keresztül igyekszik megismerni/megérteni), és a rajztanár, (vagyis olyasvalaki, aki a hallgatóknak segít a világot/valóságot képeken, rajzokon keresztül megismerni/megérteni) újra és újra az ismert kérdésekkel találja magát szemben:

Mi is ez a csoda, hogy látunk?

Hogyan látunk, és miért úgy látunk? Hogy is ábrázoljuk azt, amit látunk?

Mitől függ az, hogy hogyan látunk és, hogyan láttatunk?

Hogyan viszonyul egymáshoz látás és ábrázolás, kép és valóság?

Mi is a kép valójában, miben áll a kép varázsa, miért festünk, rajzolunk mindig is, és miért rajzolnak, festenek, készítenek képeket az emberek évezredek óta? Hogyan kapcsolódik az, amit korunk művészete létrehoz – netán az, amit *mi csinálunk* – ahhoz, amit a régiek csináltak, és hogyan ahhoz, ami ezután keletkezik majd?

A napjaink művészeti, művészetfilozófiai folyamataiban jól érzékelhető paradigmaváltozás nyugtalanító térerőiben óhatatlanul körvonalazódik a kérdés, mi a szerepe ma a festészetnek és a képnek általában? Miért kerül perifériára a festészet és a kép, miért kopik egykori dicső fénye, miért devalválódik, romlik minősége, csökken a művészetben betöltött szerepe? A kérdés már csak azért is aktuális, mert e folyamattal egyidejűleg a mindennapi kommunikációban egyre nagyobb szerepet tölt be a vizuális, képi közlés, az információk észlelésében érzékeink között mind nagyobb szerep jut a látásunknak.

A centrális síkperspektíva rendkívül praktikus, hatásos és impozáns módja a tér (a világ) egyetlen individuális nézőpontból való láttatásának. Azonban korántsem az egyetlen mód, csupán a „felvilágosult” egocentrikus újkori világlátás legmegfelelőbb kifejeződése, így nem csoda, hogy az elmúlt hat évszázad alatt fantasztikus karriert futott be Európában és az európai kultúrából kivándorolt globális nyugati kultúrában.

Hogyan tudott a perspektíva ilyen fantasztikus fejlődésen keresztül menni, és miért van az, hogy még ma is uralkodik a képen? Hogyan tudta magát oly mélyen látókérgünkbe gravírozni, hogy a modernizmus törekvései, az avantgárd, a poszt-avantgárd és a posztmodern offenzívái és napjaink „poszt-művészettörténeti” támadásai ellenére képi ábrázolásaink túlnyomó többségében ma is dominál? Mi az oka annak, hogy e konvenció túlélte a több évtizedes mellőzöttséget, melyet a 20. századi művészeti mozgalmak – egy új világkép színrelépése – sokkja idézett elő, ma pedig úgy tűnik, hogy megújulni látszik, és egyre rafináltabb változatokban fejlődik tovább új lehetőségeket és új képtípusokat hozván létre –

talán a kor változó látásmódjának kényszere, vagy talán éppen a digitalizált képalkotási és filmtechnikák, a komputer technika forradalmi újdonságainak hatására?

Az új képalkotási módok, az alternatív leképezési lehetőségek iránti fokozódó igény ma új megoldásokért kiálthat, melyek talán szélesebb rálátást és mélyrehatóbb belátást kínálnak egy paradigmaváltás korának tágasabb dimenzióiba.

Értekezésem a látható és ábrázolható valóság kérdéseire, az ember és tér viszonyára, a tér érzékelésének és megjelenítésének problémáira kíván fókuszálni a művészetfilozófia és kultúrtörténet nézőpontjából, valamint térgeometriai, evolúciós és egyéb szempontokból.

Központi kérdésként vizsgálja a képi ábrázolás számunkra magától értetődő és tökéletesnek hitt módját, a centrális perspektívát és annak a látás valódi természetével szembeni fogyatékosait, tárgyalja a perspektíva konvencionális formáit, és a perspektívát megelőző vagy attól eltérő egyéb módusokat (pl. axonometria, Monge-rendszer). Tanulmányom ezek után leírja a speciális, síkperspektíváktól eltérő hengeres ill. szférikus képfelületű ábrázolások (árkus perspektívák) különböző lehetséges változatait. A perspektívák és egyéb ábrázolási módok történeti, térgeometriai vonatkozásait tekintve igyekszik azokat összehasonlítani, majd térformálási, képalkotási metódusukból, „látásmódjukból” világnézeti következtetéseket levonni.

Értekezésem az alábbi kérdésekre keres válaszokat, vagy legalábbis e problémákat igyekszik megfelelő kérdésekkel körülrajzolni.

A LÁTÁSRÓL

Hogyan látunk? Mitől függ az, hogy hogyan látunk? Mennyiben különböznek egymástól valóság és látott világ? Hogyan befolyásolja világnézetünket látásunk?

A TÉRRŐL

Hogyan érzékeljük, hogyan gondoljuk el a teret? Mitől függ az, hogy hogyan észleljük, hogyan gondoljuk el a teret? Hogyan befolyásolják a tértudatot a térről szerzett és egyéb ismeretek? Hogyan gondolták/gondolják el a teret más korok és kultúrák? Hogyan tükröződik mindez az ábrázolásban?

A TÉRLÁTÁSRÓL ÉS TÉRÁBRÁZOLÁSRÓL

Miben különböznek látás és ábrázolás? Lehetséges-e egyáltalán, és hogyan lehetséges a látott tér adekvát ábrázolása? Miben különböznek különböző kultúrák ábrázolási konvenciói, és ez mennyiben vezethető vissza azok világnézetére, térről alkotott elképzeléseire?

A GEOMETRIAI TÉRÁBRÁZOLÁSRÓL

Hogyan ábrázol a geometria? Milyen hagyományos ábrázoló geometriai eljárásokkal lehetséges a tér és forma ábrázolása? Mennyiben hasonlók és mennyiben különbözők ezek a módszerek? Mik az előnyei és mik a hibái az egyes módusoknak? Hogyan alkalmazták/alkalmazzák ezeket a módusokat különböző korok, kultúrák illetve felhasználási területek?

A PERSPEKTÍVÁRÓL

Mi az egyenesvonalú síkperspektíva? Hogyan alakult ki a perspektíva, és milyen archaikus térábrázolási eljárások vezettek a megszületéséhez? Miért olyan dicsőséges *szimbolikus forma* a perspektíva? Milyen módozatai alakultak ki a perspektívának fejlődése történetében? Mikor, melyik módozatra kedvelték, és ebből mire lehet következtetni? Mik az erői és mik a hibái az egyes módozatoknak? Miért nagyszerű és miért mégsem tökéletes eljárás a perspektíva?

AZ ÁRKUS PERSPEKTÍVÁRÓL

Hogyan lehet a síkperspektíva hiányosságait orvosolni? Mi az árkus perspektíva, és hogyan lehet egzakt ábrázoló geometriai eljárásként alkalmazni? Mire jó az árkus perspektíva? Milyen módozatait lehet megkülönböztetni, és ezek hogyan képezik le a teret és formát? Mik az árkus perspektíva előnyei, és mik a hátrányai? Mit fejez ki az árkus perspektíva?

A KÉPRŐL

Mi a kép? Mi a kép és a festészet szerepe számunkra ma? Hogyan viszonyul egymáshoz kép és valóság? Milyen ellentmondás van a kép síkja és a valóság térbelisége közt, és ezt hogyan oldja fel a kép? Hogyan követhető nyomon ez a konfliktus a művészettörténet ábrázolásmódjaiban? Hogyan kapcsolódnak össze a művészettörténet összes képi ábrázolásai?

EPILOGUS

Hogyan tükrözik saját munkáim az értekezésben leírt problémákat?

Hogyan lehetséges (többek közt hogyan is) lehetséges a valóságos tér és a képsík közti ellentét feloldása?

Hogyan lehetséges (többek közt hogyan is) lehetséges a megjelenítés és absztrakció közti ellentét feloldása?

Hogyan lehet összebékíteni a térbeli valóság eleven látványélményét a kép négyszögletes síkfelületéből következő elvont kompozíciós rendjével?

Miért festek?